

АМЕРИКАНСКАТА ИДЕОЛОГИЈА ВО ЗДРАВ РАЗУМ НА ТОМАС ПЕИН

Марија Крстева

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.krsteva@ugd.edu.mk

Апстракт. Концептот на Просветителството како интелектуално, филозофско и политичко движење главно се однесува на идеи и ставови кои го означуваат осумнаесеттиот век. Иако за прв пат се појавил во Франција, тоа е и европски и американски феномен. Тоа е период на масивни и комплексни движења, кои иако во различна форма и во различни региони и периоди, сепак имаат многу заеднички нешта. Една таква импликација на Просветителството како широко меѓународно филозофско и книжевно движење резултира со моќен памфлет на Томас Пеин, *Здрав Разум*. Неговата главна цел била да даде инструкции за владата кои ќе служат за правилно и средено општество создадено врз основа на разумот и изборот отколку на пасивната зависност од случајност и сила. Во оваа смисла, тој развил суштински теми како внатрешната природа на човекот, значењето на доблестите и идентитетот на американскиот карактер.

Клучни зборови: просветителство, памфлет, движење, американски, општество, филозофија

AMERICAN IDEOLOGY AS SEEN THROUGH THOMAS PAINE'S *COMMON SENSE*

Marija Krsteva

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.krsteva@ugd.edu.mk

Abstract The concept of the Enlightenment as an intellectual, philosophical and political movement is generally affixed to a cluster of ideas and attitudes that marked the eighteenth century. Although it first appeared in France, it is both a European and American phenomenon. One such implication of the Enlightenment as a broad international philosophical and literary movement resulted in Thomas Paine's stirring pamphlet *Common Sense*. His main goal was to give instructions for a government that would serve a just and ordered society, created on the basis of reason and choice, rather than a passive submission to accident and force. In this sense he developed essential themes such as the inherent nature of men, the meaning of virtue, and the identity of American character.

Key words: enlightenment, pamphlet, movement, American, society, philosophy

1. Вовед

Концептот на Просветителството како интелектуално, филозофско и политичко движење главно се однесува на идеи и ставови кои го означуваат осумнаесеттиот век. Иако за прв пат се појавило во Франција, тоа е и европски и американски феномен. Тоа е период на масивни и комплексни движења, кои иако во различна форма и во различни региони и периоди, сепак имаат многу заеднички нешта. Ова води до идејата за група автори кои се разликуваат во нивните ракописи и размисли, но сепак го имаат истиот концепт на размислување. Овој начин на размислување наскоро станува доминантниот начин на размислување концентрирано на слободниот, критички и конструктивен разум, користејќи го достапното знаење во хуманистичкото барање на подобро општество, подобро однесување, поголема среќа на земјата, подобро разбирање за тоа што се луѓето и за што се способни и што треба да се превеземе во

врска со тоа. Новиот начин на размислување, неизбежно најде своја примена во сите општествени сфери, вклучувајќи ја литературата и уметноста во целост. Инвазивната експанзија на географските сфери ги прошири и умовите и ја расклати веродостојноста на во официјалните вистини, особено тие на Црквата. Луѓето кои се ослободиле од секој авторитет, политички или религиозен беа жестоко посветени на тоа да размислат за се. Како резултат на ова, тие ги формираа своите мисли во зависност од државата, регионот па дури и од нивната личност, но тоа што тие го правеле може да се објасни како рушење на стари митови. Во центарот на нивните мисли бил разумот како авторитативен, етички, естетски па дури и религиозен систем кои требало да му овозможи на човештвото да ја разбере објективната вистина за реалниот свет. Брзото темпо на иновации во седумнаесеттиот век поткренато од Бејкон, Галилео и Њутон постави нова модерна научна методологија. Отфрлајќи ја институционализираната религија како човечка инвенција чие свештенство понекогаш ја експлоатира лековерноста на луѓето, тие се концентрираат на човекот и човековиот живот и природниот свет. Нивно централно гледиште било прашањето во врска со најдобриот и правилниот начин на живот, кои се природните желби на човекот, дали тоа е среќата. Имајќи го предвид фактот дека среќата е одговорот на овие прашања а нивните решенија се наоѓаат во различни концепти, како што се среќата и доблестите на индивидуата во општеството. Една група на мислителите сметала дека човештвото е главно добро, а многу сметале дека луѓето се варијабилна комбинација помеѓу добро и зло. Други се концентрирале на човекот како разумно суштество што може да ги натера луѓето да сметаат дека личната среќа може да се постигне кога луѓето работат за општото добро. Други утописти сметале дека човечката природа може да се измени како резултат на притисокот на законот и образованието што пак може да води до тоа дека луѓето се корумпирани по природа. Друга порадикална и побунтовна група сметала дека усогласувањето на доблестите и среќата, сопствените и барањата од општеството се илузорна и измамничка мисија. Тие посочуваат на реалистичните факти дека доблесните луѓе често се несреќни жртви на нечесните среќни и така го сметаат сопствениот интерес како приоритет во човековиот живот. Како и да е, тие се уште сметале дека човековиот разум може да го смени човековото однесување. Етичкиот проблем не може да се оддели од политичкиот и така човекот треба да живее во општеството. Повторно, различни решенија се претставени. Француските филозофи како Монтеѕкје и Волтер ја преиспитувале улогата на монархијата и парламентите. Тие биле против кралската узурпација, но Волтер се уште сметал дека реформите може да се направат само со кралската моќ. Во Англија, од друга страна, идеите на мислителите биле малку поразлични и помалку смели и иновативни. Сепак, Лок ја прокламирал важната идеја за природата и моралните вистини велејќи дека тие не се вродени и подарени од Бога туку оговори на разумот и искуството. Како и да е, најважното достигнување на Просветлението е појавата на Енциклопедијата, уредена од Дидро. Во неа се поместени разни мислења и различни теми како појавата на општеството, режимот на Црквата, реформите на различни административни, судски и трговски единици, предвидувајќи влада која ќе ја уважува индивидуата. Овие идеи неизбежно го извршиле своето трансатлантско влијание во Америка во екот на нивната борба за независност од Велика Британија.

2. Просветителството на американска почва

Една таква импликација на Просветлението како широко меѓународно филозофско и литературно движење резултирало со револуционерниот памфлет на Томас Пеин, *Здрав Разум*. Неговата главна цел била да даде инструкции за владата кои ќе служат за правилно и средено општество создадено врз основа на разумот и изборот отколку на

пасивното полегнување на случајност и сила. Во оваа смисла тој развил суштински теми како внатрешната природа на човекот, значењето на доблестите и идентитетот на американскиот карактер. Тој создал не само патека до американската револуција, туку и нешто што ќе послужи на подоцнежните револуции во Франција и Латинска Америка, иако тие биле *поттикнати* од некапиталистички, левичарски идеи од Руската европска марксистичка мисла. Го пренел најважниот елемент на Просветлението, односно, го поставил човекот како активен играч во моралниот и политичкиот свет. Ова е во смисла на тоа што неговите ставови се однесувале на ново бојно поле, слично но различно од европското, односно до американската идеологија во втората половина од осумнаесеттиот век. Тој бил уверен во увозот на европската борба за слобода на американската територија држејќи се до прогресот тврдејќи дека кога слободата ќе ја напушти Америка, тоа значи дека ќе го напушти светот. Тој одделува политички концепти со универзална примена но истовремено дава инструкции за директна политичка акција на територијата на целиот американски континент. Презентира и преглед на американската идеологија како и главен допринос за таа идеологија.

Здрав Разум, главно се смета за силна пропаганда и оружје во американската борба за независност, но како и одлично литературно дело. Неговиот систематски приказ на политичка мисла и идеи може да се види како шема од идеи слични на група од авениии со поврзувачки улички отколку на мрежа од испреплетени делови. Во формирањето на филозофијата на американската револуција, тој се занимава со идеи и концепти за човековото однесување, општество и влада, што води до одделување на британските колонии во Америка од Империјата. Едно од толкувањата на *Здрав Разум*, е дека мислењето на авторот е здраворазумското мислење на цела Америка и дека тие што не се согласуваат, немаат здрав разум. Ова е последица на долгата историја на зборот, кога прв пат се појавува во латински како *sensus communis*, кога свештеник од осумнаесеттиот век, Лорд Шафтесбури ја објаснил фразата со значење не само како стандард на разумно однесување туку и разум за заеднички интерес, љубов на заедницата и општеството, природна наклонетост, хуманост и обврски кои произлегуваат од природните права на човештвото и еднаквоста помеѓу истите видови. Ова резонирање го прифатил и Пеин. Најпрвин *Здрав Разум* бил објавен во серија од писма во весник што веројатно ја објаснува неговата поделба на четири дела насловени како: За потеклото на владата воопшто со специфични забелешки на англиската конституција, уставот; За монархијата и наследноста; Мисли за моменталната ситуација во Америка и Сегашната способност на Америка и некои други размисли (сегашна се однесува на тогашната состојба во Америка).

3. *Здрав Разум* на Томас Пеин

Првите два дела сочинуваат помалку од една третина од целата работа и тие се теоретски дел и според тоа повлијателен, додека последните два дела се однесуваат на попрагматски аргументи и факти. Во краткиот вовед на овој памфлет, Пеин изјавува дека американската борба е борба за целото човештво, односно, кога тие се борат за слобода, тие се борат за слобода воопшто кога ја бранат својата.

Тој го започнува првиот дел со изјавата дека општеството и владата иако традиционално посоветувани, се всушност одделни единици со различно потекло и импликации. Тој радикално потврдува дека општеството е добро, а владата лоша иако потоа ја омекнува изјавата велејќи дека владата, колку и да е лоша, сепак е неопходно зло. Понатаму, тој тврди дека ако сите луѓе работат според нивната внатрешна свест, стремејќи се кон вистинското однесување, тогаш нема да има потреба од надворешно

влијание, но бидејќи луѓето не се владеат самите, тие доброволно ја прифаќаат улогата на владата во тоа. Тие предаваат дел од нивното “власништво” во смисла на слобода и материјално поседништво за да гарантираат безбедно власништво над останатото. Во обид да го прикаже потеклото на општеството, Пеин го нагласува фактот дека со цел да создаде дополнителни удобности, поединците мора да научат да соработуваат во мали групи прикажувајќи примитивно општество. Тој понатаму тврди дека се додека поединците остануваат чесни во нивните односи, примитивното општество како што тој го опишува, може да функционира без влада но влијанието на пороците како неизбежен сопатник на човековиот карактер дава некоја форма на неопходна контрола и на тој начин, им предлага на луѓето да се организираат во собрание. Иако тој потоа станува најглавен претставник во борбата за правата на човекот, тој ништо особено не споменува во *Здрав Разум* за правата како причина за влез во системот на владата. Тој само ги споменува слободата и сигурноста како мотиви што е спротивно со Декларацијата на независниот што специфично тврди дека целта на владите е да ги осигурат неотуѓивите права на „живот, слобода и потрагата по среќа”. Потоа се осврнува на англиската конституција. Според него, Кралот и Горниот дом преставуваат остатокот на монархистичката или аристократска тиранија додека Долниот дом го претставуваат новиот републикански материјал за доблестите од што зависи слободата на Англија. Тој понатаму тврди дека системот на проверки и рамнотежа не може и не работи за нив, обвинувајќи ја круната како арогантната страна. Тој се спротивставува на мешана влада, велејќи дека во сите заедници, некои луѓе може да стекнат поголема позиција во однос на другите и да фаворизираат еднокамерна наместо двокамерна легислатура.

Во вториот дел насловен како „За монархијата и наследувањето” Пеин продолжува со аксиомата дека сите луѓе се родени еднакви и според тоа ги признава за валидни само разликите помеѓу маж и жена и помеѓу доброто и лошото, препишувајќи ги првите како разлики на природата, а вторите на небото. Како и да е, разликата помеѓу кралевите и поданиците во монархистичките општества е вештачка, како што вели, не е заснована ниту на природата, ниту на небото. Понатаму прави оригинално толкување на христијанските списи за да покаже дека поделбата на кралеви и поданици не е поддржано ниту од религијата. Пеин се осврнува на злото на наследството, што тој го отфрла врз основа на природата. Тој посочува на принципот на еднаквост што му дава право на човекот од раѓање да основа семејство, без разлика на титулата и личните почести што ги поседува, и како последица на ова човекот со почести е ограничен во доделувањето на истите на неговите наследници поради можноста да ја стави во опасност иднината на идните генерации поради можноста да бидат владани од страна на расипник. На овој начин, тврди Пеин, кралството е предодредено да произлегува од почести. Кралот може да стане арогантен или репресивен и несвесен за вистинските интереси на луѓето. Тој малку се осврнува на некои од најважните каузи на револуцијата како таксите за чај, стакло, хартија и забраната за некои производители. Сфаќајќи дека парламентот веќе станал непопуларен во колониите, неговата цел станале Кралот и системот на наследување како уставна врска што ги држи колониите во Империјата и ја контролира желбата за независниот. Ова се смета за една од најголемите причини за успех на *Здрав разум* во формирањето на јавното мислење. Спротивно од првите два дела кои се повеќе теоретски, последните две се однесуваат на практични нешта што бараат директна акција но се уште не се најважната преокупација на секој колонист. Овде тој го нуди здравиот разум преку чисти аргументи и факти.

Третиот дел се главно однесува на со покажувањето на слабостите како дел од структурата на британската империја. Четвртиот дел ја акцентира потребата од итна акција за објавување независност. Тој ја повикува авторитарната контрола на британската империја врз колониите како привремена, постојано осврнувајќи се на идејата времето. На тој начин тој ја гледа иднината на Британија како фатална и ја користи можноста да покаже дека е време за Америка сама да си ја крои судбината. За подобро да ја претстави моменталната состојба тој не само што користи факти, туку се осврнува на чувствата и страстите на луѓето. Друга негова цел била да ја уништи вербата во моќта и ефикасноста на британската империја. Тој тврди дека Америка пораснала да продолжи сама. Вели дека каква и да е заштитата што Британија и ја давала на Америка, таа не е без интерес. Тој исто така го отфрла тврдењето дека Америка нема никаква врска со Европа освен таа со мајката држава Англија, велејќи дека Европа, а не Англија ги формира колониите. Пеин понатаму продолжува дека Британската империја веќе не може да се справи со потребите на Америка, најпрвин поради далечината помеѓу колониите и метрополијата. Со цел да ги задоволи скептиците, и да го оправда неговото тврдење дека за потребата да се формира сопствена влада, Пеин презентира формула за таквата структура. Тој предлага секоја колонија да има годишно собрание на чело со претседател чија работа ќе биде целосно домашна но и потчинета на континентално тело, односно Конгрес. Конгресот, како тој што тврди, треба да биде избран од широк електорат, со секоја колонија поделена на региони од кои ќе бидат испратени претставници. За изборот на претседателот на Конгресот, тој предлага комбинација од лотарија и избор за да се осигура дека претседателството ќе помине во рацете на жител од секоја колонија. Лотаријата ќе биде само за одредување колонија, додека личноста мора да биде избрана од мнозинството. Сите закони треба да се донесат со 3/5 од мнозинството. Во последниот дел тој се концентрира на потенцијалната поморска сила на Америка, повторно поттикнувајќи го духот на независноста на колониите.

4. Заклучок

Здрав Разум се смета за револуционерен производ на Просветителството на американска почва. Идеите од таа доба се вткаени во моќниот памфлет на Томас Пеин. Како литературно и филозофско богатство, тоа е прифатено и од обичните луѓе. Иако немало директно влијание на американската револуција, со сигурност ги одреди повеќето од насоките.

Библиографија:

1. Paine, Thomas. *Common Sense*. 2008. Forgotten Books
2. *The Blackwell Companion to the Enlightenment*. Ed. by Yolton, W. John. 1991. London
3. Aldridge, A. Owen. *Thomas Paine's American Ideology*. 1984. Canterbury, New Jersey
4. Levine, Mark, *Ameritopia, Threshold*, Simon and Schuster, NY, 2012
5. <http://www.earlyamerica.com/earlyamerica/milestones/commonsense/> 2010